

MODERNI ORAALISUUS

Pasi Falk tarkastelee väitöskirjassaan (1992) inhimillisten perustarpeiden muuttuvaa muotoa. Falkin lähtökohta on sama modernin ihmisen dilemma kuin Arto Noron väitöskirjassa (1991): markkinat samalla kertaa sekä yhdenmukaistavat että pakottavat erottautumaan yksilönä, ilmaisemaan yhteisellä kulttuurikoodilla sellaista, mikä ei näyttäydy kaikille samana. Noron tutkimus ottaa annettuna pakon ilmaista ”omaa luontoaan”. Noron mukaan moderni ihminen koostaa itsensä ja samalla myös yhteiskunnan noudattamalla eri pelikentillä niiden tehtäväkohtaisia sääntöjä. ”Moderni” edellyttää hänen mukaansa taitoa rajautua joustavasti ulos ryhmästä, mutta hän ei lähemmin pohdi, kuinka ihminen kykenee kokemaan syvimmän kuuluvuuden näennäisen pinnallisessa kanssakäymisessä ja vetäytymään jälleen erilleen juuttumatta symbioosiin minkään harrastuspiirinsä kanssa (aiheesta enemmän ks. Siltala 1992a). Falkin tutkimus puolestaan selittää, miksi ihminen kaipaa vahvistusta juuri omalle luonnolleen eikä tyydy jäämään kulttuurikoodin merkkien väliksi.

Falk rinnastaa kehityspsykologisen yksilöitymisen historialliseen yksilöitymispakkoon. Varhaislapsuuden symbioosin purkautuessa toinen tulee toiseksi siten, että kylläisyyden intensiteetti vaihtelee. ”Hyvä” ja ”paha” alkavat erottua. Hyvä alkaa merkitä objektin läsnäoloa, paha poissaoloa. Lapsi pyrkii ottamaan hyvän ulkopuolelta sisäpuolelle. Sisäänotto ja ulosvirtaus määräävät, millainen minä olen: mitä hyväksyn itseni osaksi, mitä voi päästää ulos.

MODERNI NÄLKÄ

Esimodernissa yhteisössä kollektiivinen miinus vartioi rajaa luontoa ja toisia vastaan, kun taas moderni minä lankeaa yhteen ruumiin rajojen kanssa. Ennen yhteisö oli sisäpuolta, nyt se on yksilön ulkopuolta. Syömällä samaa ruokaa liitettiin myös saman kokonaisuuden osiksi. ”Makuasioista ei kannata kiistellä” saa eri merkityksen tiukassa tabujärjestelmässä ja yksilön luontoon nojaavassa järjestelmässä (Falk 1992, 9–22).

Historiallinen muutos moderniin tapahtuu, kun avaruudellinen käsittämistapa muuttuu ajalliseksi ja yhteiskunnasta tulee ”ulkopuolinen” toinen luonto. Hyvästä yhteydestä eriytyneiden separaatioahdistus johtaa utopioihin vastavuoroisuudesta ja jakamisyhteydestä. Keskiaikainen ihminen mässäili maailman sisäänsä eikä varjellut ainakaan karnevaalissa rajojaan. Uuden ajan ihminen alkoi kontrolloida sisään ja ulos virtaamista – sensuroi puheensa ja privatisoi syöntinsä. Sisäisyysulottuvuus kehittyi tunteenpurkausten sijaan (Falk 1992, 22–30).

Moderni vieraantuneisuus hyväksitekevästä kokonaisuudesta on Falkin mukaan käsitteellistettävissä näläksi. Ihmisen on täytettävä tyhjyytensä, ”sisäisyytensä”. Saadakseen hyvää täytettä hän on riippuvainen toisista, jotka eivät milloinkaan voi täysin täyttää hänen kaipuutaan (Falk 1992, 31–35; vrt. lacanalaiseen käsitykseen sulautumishalun symbolisesta kierrosta korvikkeesta korvikkeeseen: Dahl 1986 & Wimmer 1988). Moderni tarjoaa sekä kielen erottautumista varten että

oraalista kulutettavaa eron voittamiseksi. Markkinat ja tarkoitteista irronneet merkit luovat samanlaisuuksien ja erojen järjestelmän, ei-hierarkkisen kommunikaation. Moderni subjekti syö toisia silmillään täytyäkseen heidän edustamastaan minäihanteesta primaarin samastumisen keinoin. Moderni ihminen on joko taidokas verbalisoija tai ahmiva oralisti: vaikka hän joutuu välittömän antautumisen sijasta ilmaisemaan itsensä toisille symbolisesti ja kuluttamaan toiset symbolisesti, raivokas ahneus ei siitä jalostu. Välitön toiminta muuttuu kehon kielelliseksi välineellistämiseksi ja toisten sisään syömiseksi hyvää edustavina visuaalisina virikkeinä. Toiset ovat mielen/mielikuvituksen ravintoa. Askeettisen viettikontrollin sijalle astuu Falkin mukaan romanttinen terapeuttinen ihanne: antaa sisimmän virrata ulos ja maailman sisään (Falk 1992, 36–48).

Falkin jaottelu ”esimoderniin” ja ”moderniin” toimii tyypittelynä, kunhan sitä ei erehdy lukemaan historian peruuttamattomana periodisointina. Modernin tilan väljäksi määreeksi riittää kohtalon yksilöllistyminen: se pakottaa identiteettityöhön, sovittamaan yhteen sisämaailmaa ja ulkomaailmaa. Kuta vähemmän ulkomaailma sisämaailmaa vahvistaa, sitä syvemmälle on taannuttava hyvän ottamiseksi sisään ja pahan oksentamiseksi ulos.

Esimerkki: olen tuoreimmassa tutkimuksessa käsitellyt vanhaa herännäisyyttä reaktionä yksilöitymispaineisiin. Pahasta maailmasta paettiin uskovien hyvään yhteyteen, joka koettiin elähdyttävän lämmön sisään ottamiseksi. Kilpailun tuottamista paineista päästiin eroon sillä, että ihminen julistettiin parantumattoman pahaksi perisyntiseksi. Herännäisyydelle tunnusmerkkinen kurjuudessa rypeminen ei kuitenkaan merkinnyt toivotomuutta synnin alla, vaan hyvä voitiin hyväksyä olemassa olevaksi itsen ulkopuolella, Kristuksessa. Jumalan poika oli aikuinen ihminen, joka ei kuitenkaan ollut joutunut eroon alkuperäisestä viattomuudestaan ihmisten lailla, vaan hänen halunsa olivat Ju-

malan tahdon mukaisia. Tämän viattoman yhteytensä Kristus jakoi syntisen ihmisen kanssa Lutherin oivaltamassa ”autuaassa vaihtokaupassa”. Siinä hän otti omakseen ihmisen syntisen olemuksen ja antoi ihmiselle sen sijaan oman puhtaan olemuksensa. Siihen ”pukeutumalla” ihminen saattoi kestää viimeisen tuomion, mutta jos hän yritti kuljettaa ”karitsan häihin” jotakin vanhasta minästänsä, kuningas häätäisi hänet kutsumattomana vieraana pois pidoista. Vanhassa herännäisyydessä vanhurskauttaminen eli hyväksyttäväksi tekeminen ei kohdistunut yksittäisiin tekoihin vaan koko olemukseen. Ihmisen ei pitänyt tarkkailla tekojaan vaan tuoda ”armoistuumelle” koko kelvoton olemuksensa yhä uudestaan vaihdettavaksi Kristuksen kelloiseen olemukseen. Ei pitänyt katsoa itseään, sillä se johti epätoivoon; oli katsottava häntä, joka pois ottaa maailman synnin. Vanhoille heränneille ei riittänyt pinnallisempi kanssakäyminen, vaan he vaativat hyväksyntää syvimmälle olemukselleen. Heidän kielikuvansa olivat oraalisia ja maailmankuvansa kaksijakoinen.

Liike alkoi regressiivisenä sulautumiskaipeutena ja sisimmän avaamisena uskonkumppaneille sääty- ja perhesiteiden höltyessä, mutta päättyi porvarilliseen hyvemoraaliin, jossa entisen kaltaista syntipurkausten ja tunnustusten vuorottelua alettiin pitää inhottavana. Omavastuuosuus hiipi ajattelutapaan: jokaista heikkouden syntiä ei tarvinnut pestä pois karitsan verellä. Itsessäkin oli hyvä potentiaali, jonka Kristus herättäisi eloon; pyhän Jumalan ja tuomionalaisen ihmisen ero ei ollutkaan enää ylittämätön. Kehitysoptimismi liittyi yhteen taloudellisten mahdollisuuksien kanssa. Kirjeenvaihdon sävy muuttuu parin vuosikymmenen kuluessa kokonaisvaltaisen yhteyden vannomisesta Jumalassa toisistaan rajautuneiden ihmisten keskinäiseksi asiointiksi. Mitä kiinteämmin sitein papit liittyivät instituutioihin, sitä vähemmän omaa asemaa oli tarvis ongelmoida. Tutkimustuloksen voi lukea myös kääntäen: ulkoisen aseman järkytyksessä sisäisyysongelman voi odottaa ajan-

kohtaistuvan uudelleen (Siltala 1992b).

”Anaalinen” persoonallisuus oli luonteenomaista porvarilliselle ajalle, jolloin pitkäjännteinen toiminta ja itsekieltämys johtivat odotettuun palkintoon. Hyvään sulautumisen lupaus mutta sen lykkääminen optimoi todellisuuteen suuntautuneen toiminnan. Mutta mitä etäämmäksi tyydytys pakenee, sitä oraalisemmin ihminen rupeaa sitä ahmimaan. Saamiskokemuksen jatkuvuus on myös minätunnon jatkuvuutta: ruokkivan osapuolen olemassaolo tekee ruokittavasta osapuolesta jonkin arvoisen.

TURHAPURO KULTTUURIHEEROKSENA: ORAALINEN KOMPETENSSI

Alkoholisteja on Suomessa noin neljännesmiljoona. Alkoholismi voidaan tulkita antautumisjulistukseksi kulttuurin vaatimusten edessä ja hyvän sulautumisen tavoitteluksi suhteessa perusobjektiin oman itsen myönteiseksi lataamiseksi edes hetkittäin, ongelmanratkaisuyritykseksi symbioosin sisällä. Alkoholitit ovat riippuvaisia muista ihmisistä ja kykenemättömiä puolustamaan itseään sitä vastaan, mitä heidän sisäänsä pannaan. Riippuvuus johtaa passiiviseen tyydytyksen tavoitteluun. Minä tavoittelee rajojaan nielemällä objektin, jonka rakenteistava sisäistys on jäänyt epävarmaksi. Ulkoinen sulautuminen on välttämätöntä tunteiden säätelemiseksi, jäsentyneemmin ei pahaa oloa voi käsitellä. Minä ja ei-minä ovat yhtä. Sulautumisen ulkoistettuun hyvään pitäisi parantaa pahaksi koettu minä, tehdä siitä omnipotentti, mutta prosessi toistaa alati pahan voittoa hyvästä ”äidistä”.

Raitiovaunussa möykkäävä, virtsalle löyhkäävä, riitaa haastava pultsari panee riitaa haastaessaan näyttämölle perimmäistä itse- ja ympäristösuhdettaan. Olemassaoloa vahvistava varhaislapsuuden objekti manataan uudestaan esiin tuomitsevana kanssaihmisinä, jotka ilmituovat inhonsa inhottavaa häirikköä kohtaan. Provosioivan käyttäytymisen taustal-

la on tiedoton toive siitä, että tuskalliseen ja häpeälliseen hylkäämiseen johtaneiden tapahtumien toistaminen yhä uudestaan ja uudestaan muuttaisi tilannetta. Ratkaisu saat- taakin syntyä sen jälkeen, kun mahdollon käytös on viety mahdolltomuksiin: alkoholistit juovat itsensä ”pohjalle”, ennen kuin luopuvat vastaamasta symmetrisesti, hallintapak- koisesti, elämän ”haasteisiin” ja hyväksyvät itsensä, vaikka eivät enää hallitsekaan todellisuutta lapsenomaisen kaikkivaltiaasti (AA:n uusi epistemologia Gregory Batesonin mukaan). Alkoholismien voi korvata työaddik- tiolla, jolla niin ikään ensi sijassa säädellään sisäistä perusobjektisuhdetta (Rest 1986; Passett 1983; Bateson 1972, 309–337; ks. myös Tähkä 1966 & Mäkelä 1979).

Suomen suosituin elokuva sarja Uno Turhapuro, joka vuodesta toiseen on jaksanut koota ennätysmäiset box-office-luvut, kuvastaa suomalaisen miehen regressiivistä onnelaa, jossa ravinnonsaanti vielä aikuisiässäkin luontuu symbioottisella tavalla (suppeampi Uno-analyysi ks. Siltala 1989). Suomalainen mies ei torju toivekuvaa ”tavallisen ihmisen” pilkkana, koska Uno toisaalta menestyksel- lisesti soveltaa suomalaisen miehen yksinäis- taistelijahyveitä ja pärjää neuvokkuudellaan (omillaan pärjäämisestä ja kasvojen säilyttä- misestä ylimpänä arvona ks. Kortteinen 1992).

Unon neuvokkuus suuntautuu kuitenkin vaimon/vaimon suvun takaaman hoivan – varsin kohdunomaisen olotilan – varmistamiseen ja ansiotyön karttamiseen. Uno kirjoittaa vahingoniloisen naurun törmätessään mieli- hyvää lapsen tavoin jahdatessaan sivilisaa- tioesteisiin mutta suo toisaalta katarsis-elä- myksen uhatessaan itsepintaisesti oppimis- ja sopeutumisvaatimuksia. Katarsis kumpuaa siitä, ettei Uno menetäkään kasvojaan huoli- matta ilmiselvistä puutteistaan kulttuurin hallinnassa. Uno voi tarvittaessa vaihtua ste- reotyyppisten suoritusarvojen kantajaksi, mutta jo näiden sivupersonoien ylinäyttely alleviivaa tehokkuuden ja sivistyksen vie- rautta alkeelliseen nautintoon viime kädessä

pyrkivälle perusminälle. Bourdieulaiset pelimerkit voi Uunon logiikan mukaan pukea päälleen habitustaan muuttamatta, vähän samaan tapaan kuin suomalaisen juntin on ainakin ennen vanhaan täytynyt sonnustautua solmioon ja sadan markan teryleenin (= pukeutua itselleen vieraaksi) päästäkseen juottoon.

Uunon maailmassa kohtalo vaihtelee sattuman oikusta: sosiaalipummi uudestisynty hetkessä lottovoittajaksi, toimitusjohtajaksi tai presidentiksi. Sosiaalinen impotenssi vaihtuu omnipotenssiksi, jossa toiset ovat olemassa vain tyydyttäkseen keskushenkilön lapsellisia oikkuja. Olotilan jatkuvuuteen ei voi kuitenkaan luottaa, joten saadulla ”kultakortilla” on hetimiten ahnehdittava niin paljon sovinnaisesti ymmärrettyä maallista hyvää kuin suinkin: ruokaa, missiobjekteja ja kerskakulutushyödykkeitä. Rinta voidaan riistää suusta milloin vain, ja itsensä (symbolisen) ravinnonsaannin ansiosta hyväksi kokenut lapsi nolataan jälleen. Tässä suhteessa Uuno tuo mieleen Aku Ankan hetkittäiset onnenpotkut tai tuhoisasti päättyvät elämänhallintajaksot. (Aku Anka kärsii narsistisesta häiriöstä, kun taas Mikki Hiiri oli aiemman kauden tuote, vastuullinen oidipaalin persoonallisuus.)

Uunon suosio perustuu kukaties siihen, ettei alennustila häntä lannista eikä tuhoa vankumatonta uskoa hänelle kuuluvaan osaan (Uuno tituleeraa itseään ”johtaja Turhapuroksi” myös sosiaalitoimistossa asioidessaan). Uuno ei omista elämäänsä, mutta onnistuu silti petkuttamaan ”elämän herroja”, joiden hallussa elämän salaisuus on.

Toistuvan tarinan toistuvat katsojaluvut todistavat, kuinka kutkuttavaa on avoimesti paljastaa pakotettujen sivilisaatioarvojen (koulusivistys, työkuri, tapakulttuuri) oma-kohtainen merkityksettömyys. Vaikka Uuno onkin työihmisen negatiivi, negatiivista piirityy korostuneesti esiin työn, osaamisen ja selviämisen lopullinen tavoite: epäsosiaalinen hoivatala, yksityisimperiumi yhteiskunnan ulkopuolella, tarpeentyydytys impulssien mu-

kaan. Kun kaikkea muuta kuin uunomainen suomalainen mies hallitsee elämänpöytänsä, tehokasta tuotantotekniikkaa tai vaikkapa vain autoaan, hän hallitsee itse asiassa ruokinnan sujuvuutta. Toiminnan sujuminen siinänsä on yhtä oraalista minätunnon vahvistusta kuin suora syöttäminen, sisältyyhan siihen varman palkinnon lupaus. Elämän puitteiden säilyminen päivästä toiseen on sekin oraalista vahvistusta minätunnon jatkuvuudelle: iltautuisten toistuminen kaikkine maailmalla tapahtuneine kauheuksineen varmistaa, että maailma on yhä entisellään (Silverstone 1988; ks. myös Uutistenlukija..., 1987; Rechart & Ikonen 1990).

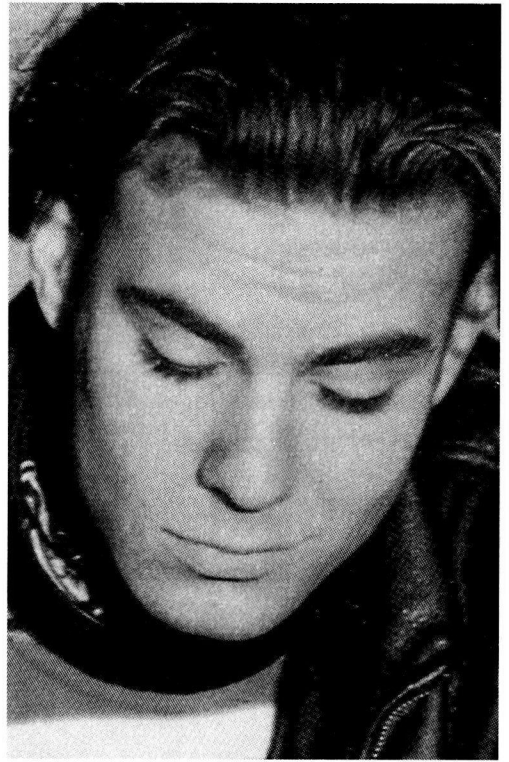
ORAALINEN TOTAALISUUS: KUN JOKIN EI SUJU, KAIKKI ON KAAOSTA

Suomen nousussa Euroopan Japaniksi ja jupilaksi oli jotain unenomaisen epäuskottavaa aivan kuin siinä ainokaisessa lämpimässä ateriassa, jonka vaimo suostui Uunolle laittamaan. Ennennäkemättömiä kulutusdistinktiota tehtiin pakkosyömisestä omaisesti. Tavaroitten tuottama nautinto tuntui kuitenkin katoavan mustaan aukkoon – minäihannelupaukset eivät täyttäneet tyhjiötä. Se pakotti entistä levottomammin etsimään sitä, mikä on must ja in: hyvää ja elämyksellistä elämää, jossa kaikki muut ilmeisesti olivat paremmin kiinni.

Moderni ihminen ei luota itseensä vaan asiantuntijoihin ja yleiseen mielipiteeseen ostarissaan minänsä osaksi tuotteita ja tyyleyä, joiden pitäisi tehdä hänestä minäihanteen mukainen. Koska osaaminen työssä ei enää anna tyydytystä, tyydytys on saatava ulkoa tulevana palkintona raadannasta – oraalisesti kuluttamalla. ”Hullujen päivien” tungoksessa anaalinen kieltämys yhdistyy oraaliseen ahmimiseen: ihmiset hikoilevat kassajonoissa poimimukseen sananmukaisesti kaupan hyllyltä itsensä osiksi erityisen edullisia tarjouksia. Halvalla saatu tuote on arvon mitta: äiti on ruokkinut minua lähes vastikkeettomasti. Ero

Fantasia-analyysi lukee mediavirtaa kuin päiväunta. Tiedostamaton ei tunne sattumaa vaan tunnistaa kaikessa toiveen. Oheisen rinnastuksen voi esimerkiksi lukea: Romanovien dynastiaa syytettiin loppuaikoinaan rappiolliseksi – Siitä rangaistuksena tsaariperhe murhattiin verisesti – Murhan ennestäänkin tunnetut yksityiskohdat kiinnostavat jostain syystä juuri nyt – Nuorisoa on syytetty rappeutuneiksi ruikuttajiksi, jotka ovat tottuneet saamaan kaiken valmiina – Nuori mies on ilmeisesti tulossa vapaa-ajan vietosta (ei ainakaan näytä kärsineen oikeasta työnteosta) – Hänen ilmeensä on itseriittoisen tyytyväinen kuin ruokitulla vauvalla – Semmoista autoeroottista itsetyytyväisyyttä älköön kellekään suotako!

minäihanteesta uhkaa jatkuvasti, kun moderni ihminen arvioi itseään kriittisesti toisten näkökulmasta. Jotakin puuttuu, mutta mitä? Kuinka pitäisi olla? Mitä vielä pitäisi inkorporoida, jotta persoonallisuustavara myisi (Lasch 1985, 27–30 & 41–43)? Kuluttaminen ei olekaan iloista itsensä hemmottelua vaan ankaraa pelastuskamppailua.

Juppiajan joukkoharhan haihduttua nautintoon kyvyttömiä yrityksiä nauttia elämästään kostautuu rankaisevina tunnelmina. Epäillään, että joku muu on päässyt nauttimaan. Oma rangaistavuus ja likaantuneisuus tahdotaan siirtää sellaisiin. Juppiaikana kaikki elivät jälkiteollisessa yhteiskunnassa symboleilla leikkien, nyt kaikkien olisi mentävä raakaan tehdastyöhön – myös taiteilijoiden. Eri ammattiryhmät syyttelevät toisiaan loisiksi, mikä merkitsee haluttavan uunomaisen elä-

män sijoittamista itsen ulkopuolelle. On kuvaavaa, että tietävät pääkirjoitustoimittajat tai pääekonomistit ojentavat sormi pystyssä julkista sektoria, etenkin sosiaalisektoria, valtion velkaongelmasta, jota ei olisi ilman yksityisen sektorin keinotteluluottotappioita ja pankkitukea. Rangaistus kohdistuu sijaiskohteeseen, johon samalla kertaa voi liittää mielikuvat heikkoudesta, syöttöilästä ja elämänilosta. Lapsiperheet edustavat ilmeisesti budjettia laativien keski-ikäisten miesten maailmassa pelottavaa elinvoimaisuutta, jota pitää kuristaa. Vieläkin haureellisemmin sikiävät yksinhuoltajat, joiden tuloja leikataan kolmannes. Hehän ovatkin päässeet todella helpolla (Julkisen talouden ..., 1992)! Erityisen pahoin budjettia ovat paisuttaneet pienipalkkaiset ja ylityöllistetyt hoiva-alan naiset. Ketään älköön hoivattako, vaan jätettäköön

kaikki oman onnensa nojaan – pelastukseen markkinoiden ehdoilla ken voi! Bulimiasta heittäytyään anorexiaan.

Minä köyhtyy ja autioittaa maailmaansa entisestään. Sitä ahneemmin toivotaan, että jokin ulkopuolinen muutos täyttäisi tyhjiön ja ratkaisisi kaikki ongelmat – olipa se EY, Maastricht, sovitushuri tai sota. Kleinilaisiin projektioihin ja identifikaatioihin ja projektiviisiin identifikaatioihin kätkeytyy paradoksaalisesti raamatun yhdeksannen käskyn totuus: älä kadehdi lähimmäisen omaisuutta. Vaikka itsen jäsentymisen ympäristöön tapahtuukin sisään ottamalla ja ulos sijoittamalla, projektiivisen identifikaation kehä muuttuu ilmeisen helposti noidankehäksi (tämä ajatus on kehkeytnyt keskustelussa psykoanalytikko Pirkko Siltalan kanssa Therapiea-säätiön psykoterapiaseminaarissa 6.8.1992).

Ollakseen tyytyväinen itseensä täytyisi hallita monimutkaista kulttuuria täysin itsenäisesti, mutta se on mahdotonta. Oraalisen vaiheen kaksijakoinen kokemistapa ei luo lujaa minätunnetta eikä liioin riittä todellisuuden arviointiin, johon tarvittaisiin genitaalista kykyä erottaa maastoesteet sisäisistä esteistä ja väistää niitä (ks. esim. Manninen 1991). Modernin yhteiskunnan yksi kohtalonkysymys on nähdäkseen se, riittääkö kuluttajaidentiteetti (ja itsensä työstäminen kulutettavaksi markkinatavaraksi) pitämään subjektin koossa ja tuottamaan pakottoman yhteiskunnallisen integraation. Jos minäihanteen saavuttaminen on vain kuluttamisen ja itsensä myymisen varassa, turhautumat näillä alueilla voivat johtaa epätoivoisiin purkauksiin hyvän saamiseksi ja pahan siirtämiseksi pois itsestä. Oraalinen ihminen kokee joutuneensa täysin pahan valtaan, jos asiat eivät suju suunnitellusti eikä äiti ruoki niin kuin piti. Suomessa vallitseva kohtalonhypnoosi, menetysten suurentelu ja Finis Finlandiae -tunnelma voivat johtaa antautumaan pelastavalle diktatuurille markkinoiden sanelemilla ehdoilla: ehkä lapsi sitten löytää vastaavuuden ruokkijan kanssa?

Paha näyttäytyy välittömään hetkeen sidotulle oralistille salaliittona, joka ottaa meiltä (sisältä) hyvän pois tai tuputtaa myrkyä sisään (Lasch 1985, 44). Oralistista tulee moralisti. Minä ei enää tyydy painamaan ristiriitoja pois tietoisuudestaan vaan lohkoo ne itsestä erilleen. Maailma muuttuu mustavalkoiseksi, ”syömäkelpoiseksi” ja ”oksettavaksi”.

Uutta eurooppalaista rasismia voitaisiin tarkastella myös epätoivoisena yrityksenä jäsentää minuutta maailmassa, joka ei pysy paikoillaan kyllin kauan taatakseen jatkuvuutta. ”Makuasiat” voivat uudelleen tabuoitua, kun myöhäismodernia kulutusmaailmaa yritetään muuttaa vakaaksi arvoperustaksi symbolisen yhteenkuuluvuuden avulla. Aivan niin pitkällä ei vielä oltane, että tunnustautuakseen suomalaisiksi täytyisi syödä voita ja juoda kaljaa, vaikka Bellman onkin muuttunut Bullmaniksi ja juntuus nostettu uhmakkaasti ihanteeksi eurooppalaista viinikulttuuria ahnehtineen juppiajan mentyä mailleen. Huolta kulttuurin hahmon säilymisestä ilmentää kuitenkin New Ageksi niputettujen elämäntapakokeilujen näkeminen antikristuksen salajuonena länsimaisen ihmisen sulauttamiseksi kosmiseen virtaan. Identiteetin kouristuksenomaiseen puolustukseen liittyy paluu perinteisiin sukupuolirooleihin, jotka eivät tunnustaneet miestä naisessa ja naista miehessä. Minän osaksi hyväksyminen tai sisimmästä ulos päästäminen alkaa muistuttaa tullitarkastusta entisellä Berliinin muurilla.

Noron ja Falkin kuvaamaan ”conditio modernaan” kuuluu paitsi pakko luoda itsensä yhä uudestaan suhteessa muuttuvaan maailmaan myös pakko luoda tuo maailma, jota itsen suhteutuspinnaksi tarvitaan. On pakko ”toteuttaa itseään” maailmassa, joka ei tuota ehjää minuutta. Modernin dilemma johtaa väistämättä kulttuuriseen sisällissotaan, jossa fundamentalistit ovat vastakkain New Age-väen kanssa sekä totalitaristit ja individualistit näkevät toisissaan elämänmuotonsa uhkakuvan (vrt. Lasch 1985, 37).

Kuitenkin kyseessä on saman lantin kaksi puolta, nimittäin itsetuntokehityksen subjektiivinen ja objektiivinen puoli. Minäihanteeseen – hoivatilan muistoon – kuuluvat hoivaa- ja ja hoivattu.

Totalitaristit pyrkivät symbioottiseen ja symboliseen yhdenmukaisuuteen kokonaisuuden kanssa, kun taas individualistit ottavat symbioottisessa rakentumisvaiheessaan mallia samanlaisesta yksilöstä. Totalitaristit huolehtivat siitä, että kollektiivisen hoivan antaja pysyy koossa, individualistit ”ottavat sisäänsä” mielikuvan hoivatusta yksilöstä.

Totalitaristit suojautuvat narsistiselta haavoittuvuudelta olemalla kaikessa kuvittelemansa enemmistön kaltaisia. Koska enemmistöllä ei ole sitovia normeja, totalitaristit rekonstruoivat Gemeinschaft-perinteestä normiston ja liimaavat sen modernin yhteiskunnan päälle. Sitä on pidettävä pyhänä ja muuttumattomana yhteisöstä karkottamisen uhalla (vrt. Siltala 1985, 433–500).

Individualistinen tapa selvittää itsenä olon normeja suhteessa yhteisöön johtaa väistämättä normatiivisten ajomiinojen laukeamiseen elämäntylienklaavien rajoilla ja väli- mailla. Se on jatkuvaa sovittamista: ”Tuo tyyppi minä voisin olla.” Heinz Kohut (1971, II: 5) ja Kirsti Määttänen (1992) puhuvat alter ego -transferenssista tai idealisaatiosta, jossa esikuva on samanikäinen ja samaa sukupuolta; minäobjektina hän on osa minua. Otto Fenichel (1982, 36–39) puhuu visuaalisesta inkorporaatiosta ja imitaatiosta. Alter ego -idealisaatiossa määreet ovat positiivisia. Toista syödään silmillä: ihanne sulautetaan osaksi minää ja ihanteen myötä kaikki ne suhteet, joiden ansiosta tämä toinen on päässyt kehittymään omaksi ihannekuvaiksi. Jeesuksen teki vanhoille körttiläisille saavuttamattomaksi minäihanteeksi juuri se, ettei hän milloinkaan ollut joutunut eroon Isästä. Voisi otaksua, että nykymaailmassa isän puutteesta kärsivät ihmiset joutuvat rekonstruoimaan isän sellaisten samanikäisten henkilöiden mallin mukaan, joilla voi kuvitella olleen ihanteeksi kelpaava isä.

Myös alter ego -idealisaatio saattaa johtaa äärimmäiseen taantumiaan, ellei ole mahdollista vähitellen omaksua itselle ihailtavan mallin piirteitä ja palata yhteensulautumisesta erillisten yksilöiden maailmaan. Thomas Mannin ”Kuolema Venetsiassa” huipentuu kirjailijaa edustavan hahmon rappioon ja kuolemaan koleran kourissa, kun tämä luomisvoimansa ehdyttyä siirtää narsistisen lautausten etäältä tarkkailemaansa nuorukaiseen, jonka kaltaiseksi hän ei voi enää missään suhteessa tulla. Pyrkimys itsetoteutukseen taantuu ensin oraaliseksi haluksi olla yhtä minäobjektin kanssa, seuraavassa vaiheessa subjekti on tosiaan yhtä objektien kanssa erojen häipyessä kuoleman hetkellä. Kuolema ei olekaan itsen menetys vaan epätoivoista pyrkimystä identiteettiin ihannoitun objektin kanssa. Terveesti kehittyneessä narsismissa libidinaaliset siteet todellisiin objekteihin voittavat suhteisiin väistämättä sisältyvät tuhoimpulssit. Narsistista vammaansa paikkaava ihminen elää osaksi primaarisymbioosissa, osaksi taas on astumassa siitä pois (Scherg 1982).

Uudestisyntymistoive, toive tulla tunnistetuksi ja hyväksytyksi omana itsenään, saa ”vajeesta” kärsivän ihmisen panemaan itsensä alttiiksi pahalle silmälle. Vastakaikua etsivä ihminen toivoo tulkinneensa oikein symbioottisen äidin jatkeena olevan ympäristön ristiriitaiset odotukset ja on siten löytänyt sallitun elintilan itselleen. Konstruoidessaan itsensä ihminen tulee aina myös rekonstruoidneeksi ”äitinsä” (vrt. Falk 1992, 22–26; Parin 1978, 152; Lasch 1985, 127). Noron hahmottelema elämäntylienklaavi on jatkuvan uudelleenneuvottelun alainen kompromissi yksilöllisen ja yhteisöllisen samastumisen välillä – utopia modernin yhteiskunnan ja persoonallisuuden integraatiosta (Noro 1991, 229–247).

Totalitaristi rajaa pois ne ainekset, joiden hän pelkää herättävän hoivaajan inhon lasta kohtaan: ”Tuota me emme ole.” Totalitaristi käy jatkuvasti ulkoista rajaa pitääkseen siimpänsä koossa ja kanssakäymiskelpoise-

na (vrt. Theweleit 1980, erit. luku Vermischungszustände der Körperländer). Kulttuurisesti vieras on tarttuvaa, leviävää, saastuttavaa (vrt. J. G. Frazerin käsitteeseen ”tartuttava magia”, 1983, 14–58) – vieraat uskonnot soluttautuvat ovelasti naamioituneina, mustat raiskaajahomot levittävät HI-virusta, hulluus tarttuu liiasta itsetutkiskelusta.

Sisällissodat ovat niin julmia siksi, että lohkominen on johtanut dehumanisoimaan oman kansan jäsenet itsen huonosti toimivana tai saastuneena osana. Jugoslavian tai Somalian sisällissodassa lohkominen on johtanut yhä pienempiin pirstaleisiin, kunnes on päädytty kaikkien sotaan kaikkia vastaan. Fasismia voisi kärjistäen tarkastella myös disintegraation torjuntana, viimeisenä itseyttä koossapitävänä defenssinä ennen hajoamista: kaksijakoisessa maailmassa elävä fasisti/rasisti pysyy vielä ihaillemaan (vaikka kohteena voikin olla abstraktio), mutta liiaksi pettyneet ”mikään ei oo mitään” -ihmiset eivät uskaltaudu lainkaan myönteisiin tunteisiin.

MINÄ EN OO MITÄÄN – MIKÄÄN EI OO MITÄÄN ...

Monista alasysteemeistä koostuva yhteiskunta tarjoaa minimaalisesti selviä normeja keskinäiseen kanssakäymiseen, vaikka siihen modernissa tilanteessa liittyy entistä suurempia vaatimuksia koko persoonallisuuden rakentumisesta saadun palautteen avulla. Pelko murskaavasta palautteesta ”omimmalle luonnolle” tekee nykyihmisestä narsistisesti haavoittuvan ja lamauttaa pahimmassa tapauksessa kaiken sitoutumisen itsen ulkopuoliseen maailmaan (vrt. Siltala 1992a & 1992c).

Ellei ole mitään toivetta vastaavuudesta, ei uskalleta antautua alttiiksi vaan vetäydytään depersonalisaatioon. Christopher Lasch kutsuu tätä ”strategiseksi vetäytymiseksi todellisuudesta” tai tunnetason vetäytymiseksi pitkän tähtäimen sitoumuksista. Mikään ei tunnu liittyvän mihinkään (Lasch 1985, 16, 150–157). Millenniaalinen toivo ja lamauttava

haavoittuvuus liittyvät Laschin mukaan asioiden karkaamiseen inhimillisestä mittakaavasta: koska ihminen tuntuu olevan itseään suurempien voimien armoilla, käytännön toimet asioiden korjaamiseksi herättävät vain kyynistä ivaa. Eletään pysyvässä kriisitilassa eikä kriisin asteita silloin tarvitse erotella. Maailma ei ole enää olemassa riippumatta omista käsityksistä eikä minuus jatku toisten väärinkäsityksistä huolimatta. Maailma alkaa muistuttaa lapsen arkaaisimpia painajaisia heijastaessaan tosina takaisin kaikki pelot ja projektiot. Väärinkäsityksiä ei voi oikaista viittaamalla objektiivisesti tosiin asiointiloihin. Siksi nykyihminen heilastelee kahden narsistisen projektin välillä: hän koettaa joko muuttaa maailman omaksi kuvakseen tai sulautua osaksi suurta hyvää (Lasch 1985, 17–20, 30–34, 42, 46, 48, 62–63).

”Vaikeina aikoina jokapäiväisestä elämästä tulee henkiinjäämiskoetus. Ihmiset ottavat päivän kerrallaan. He katsovat harvemmin taakseen, jotteivät joutuisi lamauttavan nostalgian valtaan; mikäli he katsovat tulevaisuuteen, he tekevät sen nähdäkseen, kuinka voisivat suojautua niiltä kauhuilta, joita melkein jokainen nykyään odottaa tuleviksi. Näillä edellytyksin itseystä tulee eräänlaista ylellisyyttä, jolle ei löydy sijaa uhkaavan ankaruuden aikana. Itseyteen kuuluu henkilökohtainen elämänhistoria, ystävät, perhe, jonkinmoinen tietoisuus omasta sijainnista. Piirretty minä käpertyy pelkäksi ytimeksi, joka on valmiina puolustamaan itseään aseellisesti vihollisia vastaan. Tunne-elämän tasapaino vaatii minän minimointia eikä eilisen suvereenia minää.”

Miniminä on pelastettavissa, jos se on määrittelemätön, rajaton ja uudesti muovattavissa; sankarit ja moralistit kuolevat ensin. Jos olosuhteet ovat ylivoimaiset, minä on vastuusta vapaa tarkkailija. Inhimillinen elämä on pelastettavissa, jos se rajoittuu päiväkohtaiseen rutiiniin eikä ota kantaa suurempiin asiayhteyksiin (Lasch 1985, 15, 72–79, 93–99). Miniminä kadottaa itsensä varjelleensa itseään.

Konservatiivinen kulttuurikritiikki tavoittaa jotain oleellista hyökätessään sellaista arvorelativismia vastaan, joka tekee arvoista yhteismitattomia tyylejä ja kulutusvalintoja, joiden valinta ei estä seuraavassa hetkessä luomasta nahkaa uudelleen. Valintoja, joilla ei ole seurauksia todellisessa elämässä. Erotteluja, jotka eivät tee eroa. Valitsija, joka koostaa itsensä ympäristön kulutustarjouksista ja oletetuista odotuksista, ”toteuttamassa itseään”. Ympäristön armoilla ajelehtija

(Lasch 1985, 36–40, 57–59).

Konservatiivisen kulttuurikritiikin parjaama psykokulttuuri voisi parhaimmillaan vapauttaa ihmiset toimimaan todellisuustajuisemmin suhteellistamalla yleisen mielipiteen tuomiota ja sovittelemalla yksilön sisintä ja yhteiskunnallista todellisuutta yleisesti tunnetun inhimillisyyden puitteissa. Introspektiopelon taustalla voi piillä myös pelko tarkastella objektiivista todellisuutta ja vaiuttaa siinä.

KIRJALLISUUS

Bateson, Gregory: Steps to an ecology of mind. New York 1972

Dahl, Göran: Begär och kritik. Stockhom/Lund: Symposion, 1986

Falk, Pasi: Modern oralities. A cultural topology of the consuming body. Summary of the article-dissertation The corporeality of consumption. Helsinki: University Printinghouse, 1992

Fenichel, Otto: The psychoanalytic theory of neurosis. London: Routledge, (1946) 1982

Frazer, J. G.: The golden bough. London: MacMillan, (1922) 1983

Julkisen talouden tasapainon parantaminen. Valtionvarainministeriön ehdotus talousneuvostolle 13.9.1992. (Sailaksen mietintö)

Kohut, Heinz: The analysis of the self. A systematic approach to the psychoanalytic treatment of narcissistic personality disorders. New York: International University Disorders, 1971

Kortteinen, Matti: Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona. Helsinki: Hanki ja jää, 1992

Lasch, Christopher: The minimal self. Psychic survival in troubled times. London: Pan Books, 1985

Manninen, Vesa: Pojan polku, isän tie: psykanalyttisia tutkimuksia pojan kasvusta, isän merkityksestä ja miehen tavoitteista. Suomen Nuorisopsykiatrisen Yhdistyksen julkaisuja. Helsinki: Kirjayhtymä, 1991

Mäkelä, Rauno: Alkoholistin psyykinen profiili. Suomen lääkirilehti 34 (1979): 21, 1665–1668

Määttänen, Kirsti: Painamaton esitelmä Kristiina-instituutissa 11.11.1992

Noro, Arto: Muoto, moderniteetti ja ’kolmas’. Tutkielma Georg Simmelin sosiologiasta. Jyväskylä: Tutkijaliitto, 1991

Parin, Paul: Der Widerspruch im Subject. Frankfurt/M.: Syndikat, 1978

Passett, Peter: Gedanken zur Narzissuskritik: die Gefahr, das Kind mit dem Bade auszuschütten. S. 179–190. Teoksessa: Die neuen Narzissustheorien: zurück ins Paradies? (toim. Psychoanalytisches Seminar Zürich). Frankfurt/M.: Syndikat, 1983

Rechardt, Eero & Ikonen, Pentti: Sitominen psyykkisessä tapahtumassa. Psykiatrian tutkimussäätiön julkaisusarja, raportti n:o 26. Helsinki 1990

Rest, Wolf-Detlef: Psychoanalytische Modellvorstellungen zur Theorie des Alkoholismus. Psyche 4 (1986), 289–308

Scherg, Christian: Literatur als Lebenshilfe. Am Beispiel Thomas Mann. Psyche 2 (1982), 647–654, 658–659

Siltala, Juha: Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Keuruu: Otava, 1985

Siltala, Juha: The dimension of change in psychohistory. Studia Historica 33 (1989), 379–380

Siltala, Juha: Psykokulttuuri – sijaistoimintaa vai normiston kustointia erikoistuneille yksilöille. Tiede & edistys 3 (1992), 215–226. 1992a

Siltala, Juha: Suomalainen ahdistus. Huoli sielun pelastuksesta. Keuruu: Otava, 1992. 1992b

Siltala, Juha: Omien merkitysten suojakelmu vai rikki raastava kaaos? Thomas Ziehen omaksumisteorian sovellutuksia. S. 93–106. Teoksessa: Aitto-la, Tapio & Sironen, Esa (toim.): Miksi piiriin? Thomas Ziehe koulusta, nuorisosta ja itsestäänselevoituksen murenemisestä. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen julkaisuja 1. Jyväskylä 1992. 1992c

Silverstone, Roger: Television, myth and culture. P. 23–43. In: Carey, James W. (ed.): Media,

myths, and narratives. Television and the press. Beverly Hills 1988

Theweleit, Klaus: *Männerphantasien, I: Frauen, Fluten, Körper, Geschichte*. Frankfurt/M.: Stroemfeld/Roter Stern, 1980

Tähkä, Veikko: *The alcoholic personality, a clinical study*. Helsinki: The Finnish Foundation for

Alcohol Studies, 1966

Uutistenlukija liturgina. Television uutiset – uskonnon korvike? Kotimaa 10.11.1987

Wimmer, Klaus-Michael: *Der Andere und die Sprache. Vernunftkritik und Verantwortung*. Reihe Historische Anthropologie, Bd. 4. Berlin: Reimer, 1988.

ENGLISH SUMMARY

Juha Siltala: Modern orality (Moderni oraalisuus)

Comparing the dissertations by Arto Noro (1991) and by Pasi Falk (1992) I conclude that people living in the complexity of modern society tend to oral regression. They have a need to fill their inner emptiness by achieving through consumption at least some imaginary features of an unattainable ego ideal, in a pattern reminiscent of primary narcissistic fulfilment. Specialization in the labour market requires individuality, thus making people narcissistically vulnerable, because their self-evaluation depends on the opinions of others. They can no longer rely on objective abilities or facts other than unstable market values and self-images. Nar-

cissistically threatened people replace objective skills with oral dualism, splitting themselves and their environment into 'good' and 'bad' configurations. Recent post-modern racism can be interpreted as a symptom of primary process thinking. One can affirm one's own cultural competence by condemning others as incompetent and worthless. Alcoholism and the self-destructive tendencies so common in Finland coincide with difficulties in controlling one's life and preserving one's self-esteem. The narcissistic utopia of lethargy and laziness somewhere outside today's ugly and impinging society is a typical Finnish dream, and one of that also motivates the protestant work ethic and austerity towards oneself.

KEY WORDS:

Alcoholism, dissertation, hedonism, psychology, religion, way of life